

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาผลกระทบของภูมิหลัง ทักษะคติทางการเมืองและแรงจูงใจทางการเมืองที่มีต่อบทบาททางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดภาคกลาง มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยบางประการที่มีต่อบทบาท หรือพฤติกรรมทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นอันได้แก่ ภูมิหลัง ทักษะคติทางการเมือง และความกระตือรือร้นทางการเมืองอันเป็นลักษณะของการมีแรงจูงใจทางการเมือง ในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกที่จะศึกษากลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น ได้แก่ สมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาล เพราะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากในการเมืองของท้องถิ่น เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชน มีบทบาทในการควบคุมการบริหารงานให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน ดังนั้นทักษะคติ ท่าที หรือบทบาทที่บุคคลกลุ่มนี้แสดงออกมามีผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตของประชาชน และจะมีผลสะท้อนถึงการพัฒนาทางการเมืองของท้องถิ่นและระดับชาติต่อไป

การดำเนินการศึกษาใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยมีมาตรวัดทักษะคติแบบประชาธิปไตยใน 4 แง่ คือ

1. ความเชื่อในอุดมการณ์ประชาธิปไตย
2. ความเชื่อในรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย
3. ความนิยมชมชอบวิถีชีวิตภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย
4. ความมีบุคลิกภาพที่เป็นนักประชาธิปไตย

ความกระตือรือร้นทางการเมือง วัดโดยคำถามที่แสดงออกถึงความสนใจที่จะเข้าสู่การเมืองในระดับที่สูงขึ้นหรือการเมืองในระดับชาติ

บทบาททางการเมือง ดูจากบทบาทตามตำแหน่งหน้าที่ เช่น บทบาทในฐานะนายกเทศมนตรี ประธานสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาธรรมดา เป็นต้น

ประชากรในการศึกษา คือ สมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในปี พ.ศ.2530 ในภาคกลางยกเว้นกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 1,354 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มจังหวัดได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 378 คน ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์เพื่อการวิเคราะห์จำนวนทั้งสิ้น 214 ชุด เป็นของสมาชิกสภาจังหวัด 112 ชุด สมาชิกสภาเทศบาล 102 ชุด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติหลายประการ เช่น การแจกแจงความถี่แบบร้อยละ ค่าเฉลี่ย ไคสแควร์ และ t-test

จากการประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นในภาคกลางสามารถสรุปได้ ดังนี้

ภูมิหลัง

1. อายุ

- สมาชิกสภาจังหวัดช่วงอายุ 35-44 มีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 37.5
- สมาชิกสภาเทศบาลอายุ 55 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากที่สุด คือร้อยละ 37.3

2. การศึกษา

- สมาชิกสภาจังหวัดจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 45.5
- สมาชิกสภาเทศบาลจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 43.1

3. อาชีพ

- สมาชิกสภาจังหวัดมีอาชีพค้าขายและธุรกิจส่วนตัวมากที่สุดคือร้อยละ 67.9
- สมาชิกสภาเทศบาลมีอาชีพค้าขายและธุรกิจส่วนตัวมากที่สุดคือร้อยละ 62.7

4. สถานภาพ

- สมาชิกสภาจังหวัดส่วนใหญ่ คือร้อยละ 65.2 ไม่เคยรับราชการ
- สมาชิกสภาเทศบาลส่วนใหญ่คือร้อยละ 58.8 ไม่เคยรับราชการ

5. ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง

- สมาชิกสภาจังหวัดส่วนใหญ่ คือร้อยละ 55.4 ดำรงตำแหน่งมาไม่เกิน 5 ปี
- สมาชิกสภาเทศบาลส่วนใหญ่ คือร้อยละ 56.9 ดำรงตำแหน่งมาไม่เกิน 5 ปี

ทัศนคติทางการเมือง

พบว่า สมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลมีทัศนคติทางการเมืองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยทั้งสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลโดยเฉลี่ยมีทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตยแบบกลาง ๆ คือทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับระบอบประชาธิปไตยปนเปกันไปในแต่ละคน

ความกระตือรือร้นทางการเมือง

พบว่า สมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลมีความกระตือรือร้นทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสมาชิกสภาจังหวัดมีความกระตือรือร้นทางการเมืองในระดับปานกลาง ส่วนสมาชิกสภาเทศบาลมีความกระตือรือร้นทางการเมืองในระดับต่ำ

บทบาททางการเมือง

พบว่า สมาชิกสภาจังหวัดจำนวนร้อยละ 36.6 มีบทบาททางการเมืองสูง ขณะที่อีกร้อยละ 63.4 มีบทบาททางการเมืองต่ำ ส่วนสมาชิกสภาเทศบาลจำนวนร้อยละ 45.1 มีบทบาททางการเมืองสูงและร้อยละ 54.9 มีบทบาททางการเมืองต่ำ

การทดสอบสมมุติฐาน

ตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า "นักการเมืองท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาคล้ายคลึงกันจะมีทัศนคติทางการเมืองคล้ายคลึงกัน นักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติเชิงบวกจะมีความกระตือรือร้นทางการเมือง และมีบทบาททางการเมืองในท้องถิ่นสูงกว่านักการเมืองที่มีทัศนคติทางการเมืองเชิงลบ แบบแผนทางการเมืองดังกล่าวนี้มีความคล้ายคลึงกันในนักการเมืองท้องถิ่นทุกประเภท"

จากการวิเคราะห์ได้ผลดังนี้

กรณีสมาชิกสภาจังหวัด พบว่า ภูมิลำเนาของสมาชิกสภาจังหวัดได้แก่ อายุ การศึกษา และระยะเวลาดำรงตำแหน่งมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสมาชิกสภาจังหวัดที่มีอายุน้อยหรือมีการศึกษาสูงจะมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ส่วนสมาชิกสภาจังหวัดที่มีอายุมากหรือมีการศึกษาต่ำจะมีทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ส่วนสมาชิกสภาจังหวัดที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งระหว่าง 6-10 ปี จะมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยสูงกว่าระดับอื่น ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานในประเด็นที่ว่า นักการเมืองท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาได้แก่ อายุ การศึกษา และระยะเวลาดำรงตำแหน่งคล้ายคลึงกันจะมีทัศนคติทางการเมืองคล้ายคลึงกัน

ส่วนทัศนคติทางการเมืองกับความกระตือรือร้นทางการเมืองของสมาชิกสภา - จังหวัดมีความสัมพันธ์กันทางบวก โดยที่สมาชิกสภาจังหวัดที่มีทัศนคติแบบประชาธิปไตยสูงจะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองสูงกว่าสมาชิกสภาจังหวัดที่มีทัศนคติทางการเมืองต่ำ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้แสดงว่ามีความสอดคล้องกับสมมุติฐานในประเด็นที่ว่า นักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติเชิงบวก (สูง) จะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองสูงกว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติทางการเมืองลบ (ต่ำ) ส่วนทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกสภาจังหวัดกับบทบาททางการเมืองมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน

กรณีสมาชิกสภาเทศบาล พบว่าภูมิลักษณ์ของสมาชิกสภาเทศบาล ได้แก่ อายุและการศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสมาชิกสภาเทศบาลที่มีอายุน้อยหรือมีการศึกษาสูง จะมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ส่วนสมาชิกสภาเทศบาลที่มีอายุมาก หรือมีการศึกษาต่ำ จะมีทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานในประเด็นที่ว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีภูมิลักษณ์ ได้แก่ อายุและการศึกษาคลายคลึงกันจะมีทัศนคติทางการเมืองคล้ายคลึงกัน

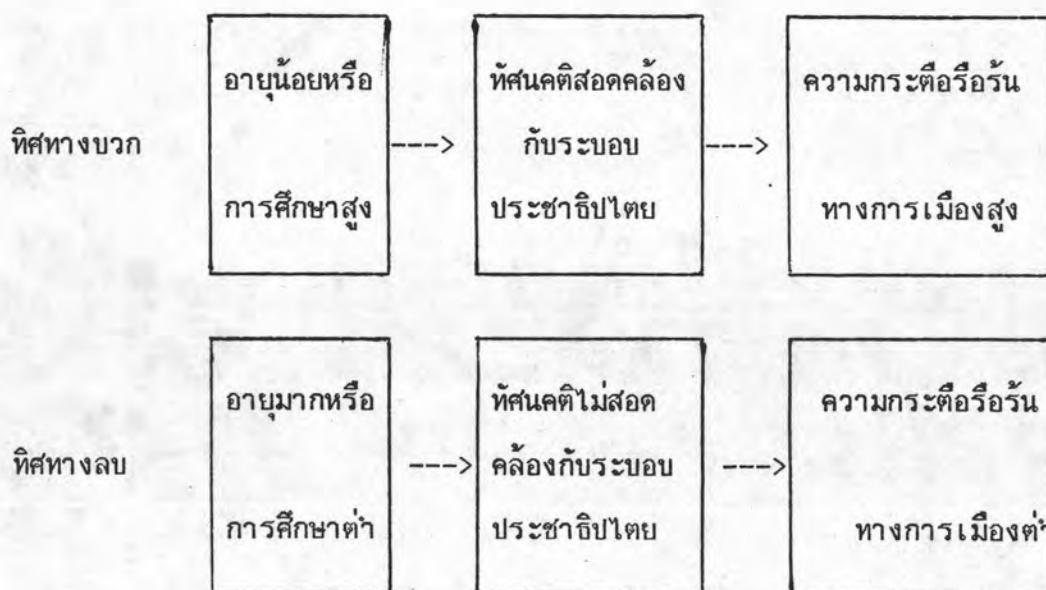
ส่วนทัศนคติทางการเมืองกับความกระตือรือร้นทางการเมืองของสมาชิกสภาเทศบาลมีความสัมพันธ์กันในทางบวก โดยที่สมาชิกสภาเทศบาลที่มีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย จะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองสูงกว่าสมาชิกสภาเทศบาลที่มีทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ลักษณะดังกล่าวนี้ แสดงว่ามีความสอดคล้องกับสมมุติฐานในประเด็นที่ว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติเชิงบวก (สูง) จะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองสูงกว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติทางการเมืองเชิงลบ (ต่ำ) ส่วนทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกสภาเทศบาลกับบทบาททางการเมือง มีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติ จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน

เมื่อพิจารณาถึงแบบแผนทางการเมืองดังกล่าว จะพบว่าแบบแผนทางการเมืองของสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลมีความคล้ายคลึงกัน โดยที่ภูมิลักษณ์ ได้แก่ อายุและการศึกษาของสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาล มีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับความกระตือรือร้นทางการเมืองในเชิงบวก ส่วนทัศนคติทางการเมืองกับบทบาททางการเมืองนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติ

อย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า นอกจากภูมิลักษณ์บางประการจะมีความสัมพันธ์กับทัศนคติแล้ว ภูมิลักษณ์ด้านการศึกษาของสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลก็มีความสัมพันธ์กับความกระตือรือร้นทางการเมืองในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับกระตือรือร้นสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ และระยะเวลาดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลมีความสัมพันธ์กับบทบาททางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

โดยที่สมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งนานมีแนวโน้มที่จะมีบทบาททางการเมืองสูงกว่าสมาชิกสภาจังหวัด และสมาชิกสภาเทศบาลที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งน้อยกว่า นอกจากนี้พบว่าความกระตือรือร้นทางการเมืองของสมาชิกสภาจังหวัดมีความสัมพันธ์ต่อบทบาททางการเมืองในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แต่ความกระตือรือร้นทางการเมืองของสมาชิกสภาเทศบาล มีความสัมพันธ์กับบทบาททางการเมืองอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการวิจัยดังกล่าวมาทั้งหมด มีข้อสังเกตว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ที่มีทิศทาง โดยมีแนวโน้มอยู่ 2 ทิศทางคือ ทิศทางแรกเป็นทิศทางบวก คือ นักการเมืองท้องถิ่นที่มีอายุน้อยหรือมีการศึกษาสูงจะมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยและผู้ที่ทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย จะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองสูง ขณะที่อีกทิศทางหนึ่งเป็นทิศทางลบคือ นักการเมืองท้องถิ่นที่มีอายุมากหรือมีการศึกษาต่ำจะมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย และผู้ที่ทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย จะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองต่ำ ดังรูปที่ 5.1

รูปที่ 5.1 แสดงทิศทางความสัมพันธ์ของภูมิหลังทัศนคติทางการเมือง และความกระตือรือร้นทางการเมือง

ผลกระทบที่ต่อเนื่องอย่างมีทิศทางดังกล่าว เป็นไปตามสมมุติฐาน โดยผู้ที่มีอายุน้อยหรือมีการศึกษาสูงมักจะเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ส่วนผู้ที่มีอายุมากหรือการศึกษาต่ำจะมีทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย การที่อายุและการศึกษามีผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมืองนั้น น่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ สำหรับอายุของนักการเมืองท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่จะบ่งบอกว่าผู้นั้นมีประสบการณ์หรือผ่านการเรียนรู้ทางสังคมมานานเท่าใดแล้ว ซึ่งย่อมจะทำให้เกิดความคิดความเชื่อที่แตกต่างกันได้ เช่นถ้าคนมีประสบการณ์ในเรื่องใดนาน ๆ ก็มักจะเกิดความเคยชินในสิ่งนั้น เกิดข้อสรุปโดยอัตโนมัติตามความเชื่อเก่า ๆ กลายเป็นความลำเอียงได้ ขณะที่บางคนอายุน้อย ยังมีประสบการณ์น้อย ก็จะมีคำถามหาญ ท้าทายต่อความเปลี่ยนแปลงสังคมไทยเป็นสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากอำนาจนิยมไปสู่ความเป็นเสรีประชาธิปไตยมากขึ้น จึงเป็นไปได้ว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีอายุน้อยจะมีทัศนคติที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยมากกว่าผู้ที่มีอายุมาก สำหรับประเด็นที่ว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีการศึกษาสูงมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยมากกว่าที่มีการศึกษาต่ำนั้น น่าจะเป็นเพราะการศึกษาทำให้คนมีความรู้มากขึ้น ได้รู้ข้อเท็จจริงและมีความพร้อมที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้มีความเข้าใจและความสนใจในเรื่องต่าง ๆ กว้างขวางได้ เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง ประกอบกับระบบการศึกษาของไทยได้รับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก ซึ่งย้ำคุณค่าทัศนคติแบบประชาธิปไตย ฉะนั้นจึงเป็นไปได้ที่นักการเมืองท้องถิ่นที่มีการศึกษาสูงย่อมจะมีทัศนคติหรือพฤติกรรมที่โน้มไปทางประชาธิปไตย ซึ่งผลการศึกษาคั้งนี้ก็สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองของเสรีชน ภูมวิทานนท์ และเน่งน้อย นະมาตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2520 หรือของเวอร์บา และไนย์ เมื่อปี ค.ศ. 1972 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 สำหรับนักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกัน อันเป็นผลกระทบมาจากภูมิหลังที่ต่างกัันดังกล่าวนี้ ทัศนคติทางการเมืองที่ต่างกัันนั้น ยังมีผลกระทบต่อไปถึงความกระตือรือร้นทางการเมืองที่ต่างกัันด้วย กล่าวคือผู้ที่มีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยจะมีความกระตือรือร้นสูง ส่วนผู้ที่มีทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยจะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทัศนคติแบบประชาธิปไตยเป็นความเชื่อ หรือศรัทธาของบุคคลที่มีต่อสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและพร้อมที่จะปกป้องทัศนคติเช่นนั้นก่อให้เกิดความพยายามที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง อันเป็นความสนใจและความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล ดังนั้นผู้ที่มีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบ

ประชาธิปไตยจึง เป็นผู้ที่เข้าร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้น ส่วนผู้ที่ทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยก็ย่อมมีความกระตือรือร้นลดน้อยลงไป

เมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นว่า ทั้งสองทิศทาง (ดังรูปที่ 5.1) ดังกล่าวมีอิทธิพลของภูมิหลังด้านการศึกษาแฝงอยู่มาก โดยตัวแปรด้านการศึกษามีผลกระทบทั้งต่อทัศนคติและความกระตือรือร้นทางการเมือง กล่าวคือนักการเมืองท้องถิ่นที่มีการศึกษาสูงนอกจากจะมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็มีความกระตือรือร้นทางการเมืองสูงด้วย และผู้ที่มีการศึกษาต่ำนอกจากจะทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยแล้ว ยังมีความกระตือรือร้นทางการเมืองต่ำด้วย ทั้งนี้ น่าจะเนื่องมาจากการศึกษาทำให้บุคคลมีความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองของตน อันเป็นปัจจัยสำคัญของการเข้าร่วมทางการเมือง ดังนั้นการที่นักการเมืองที่มีการศึกษาสูงจึงเข้าร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้นกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ ซึ่งผลจากการวิจัยนี้ สอดคล้องกับแอลมอนด์ (Almond) แอกเกอร์ (Agger) และโรสเนา (Rosenau) ที่กล่าวว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีแนวโน้มเข้าร่วมทางการเมืองสูงกว่าบุคคลที่ขาดการศึกษา

เมื่อพิจารณาต่อไปถึงผลกระทบของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีต่อบทบาททางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น จะเห็นว่าทัศนคติทางการเมืองไม่มีอิทธิพลต่อบทบาททางการเมืองข้อนี้ไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน ส่วนตัวแปรด้านความกระตือรือร้นทางการเมืองนั้นมีอิทธิพลต่อบทบาททางการเมือง เฉพาะกรณีสมาชิกสภาจังหวัดเท่านั้น และตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุดได้แก่ ตัวแปรด้านภูมิหลังคือระยะเวลาดำรงตำแหน่ง โดยนักการเมืองท้องถิ่นทั้งสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งนาน จะเป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมืองสูง ขณะที่นักการเมืองท้องถิ่นที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งน้อย จะมีบทบาททางการเมืองต่ำ แสดงให้เห็นว่าทักษะและประสบการณ์เฉพาะด้านมีความสำคัญมากในการกำหนดบทบาททางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น

จากการที่ได้วิจัยและสรุปสมมุติฐานไปแล้ว อาจกล่าวได้ว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีบทบาทสูงในการเมืองท้องถิ่นดำรงตำแหน่งสำคัญ เช่น นายกเทศมนตรี ประธานสภาจังหวัดหรือประธานกรรมการต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งมานาน โดยไม่จำเป็นต้อง

ว่าบุคคลเหล่านี้จะต้องเป็นผู้ที่มีทัศนคติทางการเมืองสูง คืออาจจะมีทัศนคติปะปนกันไปทั้งเป็นประชาธิปไตยและไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งน่าจะเป็นปัญหาสำหรับการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในท้องถิ่น เพราะเมื่อพิจารณาโดยเฉลี่ยแล้วนักการเมืองท้องถิ่นทั้งหมดมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยเพียงระดับปานกลาง และนักการเมืองท้องถิ่นระดับนั้นก็ไม่ได้มีทัศนคติแบบประชาธิปไตยสูงไปกว่าคนอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับภูมิหลังของนักการเมืองท้องถิ่นในภาคกลางคือ ส่วนใหญ่มีอาชีพธุรกิจหรือค้าขาย ซึ่งเป็นอาชีพของคนส่วนน้อยในท้องถิ่น ขณะที่อาชีพเกษตรกรซึ่งเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่กลับมีนักการเมืองที่มาจากอาชีพนี้น้อยมาก ซึ่งน่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับการกระจายอำนาจทางการเมืองที่ทำให้คนบางกลุ่ม ซึ่งมีจำนวนน้อยกุมอำนาจทางการเมืองไว้ได้ การที่พ่อค้า นักธุรกิจเข้าสู่การเมืองเป็นจำนวนมาก เป็นเรื่องที่ได้รับคามสนใจมาก เพราะในอดีตพ่อค้านักธุรกิจ มักจะไม่เข้าเล่นการเมืองเอง แต่จะเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง โดยให้ความสนับสนุนทางการเงินแก่นักการเมืองคนสำคัญ ๆ เพื่ออาศัยอำนาจทางการเมืองคุ้มครองธุรกิจการค้าของตน เพราะการค้าเป็นเรื่องที่ต้องลงทุนมากกว่าอาชีพอื่น ๆ ยิ่งถ้าเป็นการค้าประเภทที่ต้องลงทุนมาก ๆ อำนาจทางการเมืองก็เป็นสิ่งที่จำเป็นมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะช่วยคุ้มครองได้แล้ว ยังอาศัยเป็นช่องทางเพื่อแสวงหาประโยชน์มากยิ่งขึ้นได้อีกด้วย สำหรับในปัจจุบันพ่อค้า นักธุรกิจ ได้เข้ามาเล่นการเมืองด้วยตนเองมากขึ้น ทั้งการเมืองในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะสภาท้องถิ่นนั้นถึงกับมีคนเรียกว่าเป็น "สภาพ่อค้า" หรือ "สภาผู้รับเหมา" จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดว่า การเมืองท้องถิ่นจะเป็นรากฐานของการเมืองระดับชาติหรือว่าจะกลายเป็นสนามการเมืองของคนบางกลุ่มเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป ในการแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลนั้นย่อมมีปัจจัยที่มีผลกระทบอยู่หลายประการ ในการศึกษาคั้งนี้ได้ให้ความสนใจเฉพาะผลกระทบของปัจจัยทางจิตวิทยาเป็นหลัก ซึ่งอาจจะไม่สามารถให้ภาพที่สมบูรณ์ได้ แต่ก็ย่อมจะช่วยในการทำความเข้าใจและการวิเคราะห์ให้นักการเมืองท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัย พบว่านักการเมืองท้องถิ่นคือสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลมีทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตยแบบกลาง ๆ ไม่ได้มีทัศนคติที่ดีเป็นพิเศษอะไร ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในท้องถิ่น เพราะสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลมีฐานะและบทบาทเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครองในท้องถิ่น เมื่อมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยเพียงระดับปานกลางเช่นนี้ จึงเป็นเรื่องที่หวังได้ยากว่าคนกลุ่มนี้จะเป็นหัวหอกของประชาชนในการเรียกร้อง หรือนำประชาธิปไตยที่แท้จริงมาสู่ท้องถิ่นได้ ดังนั้นจึงควรที่จะได้มีการวางแผนเพื่อพัฒนาทัศนคติทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ให้เกื้อหนุนต่อระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น

2. จากการวิจัยพบว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญมากต่อการมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยและต่อความกระตือรือร้นทางการเมือง คือยิ่งนักการเมืองท้องถิ่นมีการศึกษาสูงเท่าไรก็มีแนวโน้มว่าจะมีทัศนคติที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย และความกระตือรือร้นทางการเมืองสูงเท่านั้น แต่โดยข้อเท็จจริงปรากฏว่านักการเมืองท้องถิ่นในภาคกลางส่วนใหญ่คือประมาณร้อยละ 70 มีการศึกษาเพียงในระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา จึงควรที่จะได้มีการส่งเสริมให้นักการเมืองท้องถิ่นมีการศึกษามากขึ้นซึ่งอาจจะเป็นในรูปของโครงการความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเปิดอย่างที่ยหลายหน่วยงานกำลังดำเนินการอยู่ เพื่อเป็นการพัฒนาระดับความรู้ของนักการเมืองท้องถิ่นให้สูงขึ้น

3. จากการศึกษาพบว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีอายุน้อย มีทัศนคติทางการเมืองสูงกว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีอายุมาก แต่จากข้อมูลปรากฏว่านักการเมืองท้องถิ่นในภาคกลางกลุ่มที่มีอายุมากมีจำนวนมากที่สุดคือสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไปมีจำนวนร้อยละ 25.0 และ 37.3 ขณะที่กลุ่มที่มีอายุน้อยก็มีจำนวนน้อย คือสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลที่มีอายุระหว่าง 25-34 ปี มีจำนวนร้อยละ 17.0 และ 18.6 ดังนั้นจึงควรจะให้มีการส่งเสริมให้คนกลุ่มหนุ่มสาวหรือผู้ที่ยังมีอายุไม่มากนักให้ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองท้องถิ่น เช่น การสมัครเลือกตั้งให้มากขึ้น เช่น หน่วยงานราชการต่าง ๆ ควรเปิดโอกาสให้ข้าราชการลาออกมาสมัครรับเลือกตั้งได้ง่ายขึ้น โดยยินดีให้กลับเข้ารับราชการในตำแหน่งหรือระดับเดิมเมื่อพลาดหวังจากการเลือกตั้ง

วิธีการนี้อาจจะได้คนจากระบบราชการที่มีประโยชน์ต่อระบอบประชาธิปไตยมากกว่าที่จะรอให้ได้จากคนที่ปลดเกษียณแล้ว

4. ในการวิจัยผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีต่อบทบาททางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อจำกัดในด้านระยะเวลาเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงพิจารณาบทบาททางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นจากการดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของท้องถิ่นเป็นเกณฑ์ ซึ่งน่าจะมีความหลากหลายอยู่มาก ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากจะมีการศึกษาในทำนองนี้อีกก็ควรจะได้มีการคำนึงถึงบทบาทที่ลึกซึ้งและกว้างขวางมากกว่านี้ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การพิจารณาบทบาททางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นจะได้ภาพที่ละเอียดและได้ข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น

5. ในโอกาสต่อไปควรจะได้มีการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบของภูมิหลัง ทัศนคติทางการเมืองและแรงจูงใจทางการเมืองที่มีต่อบทบาทของนักการเมืองระดับอื่น หรือกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองและการพัฒนาการเมืองต่อไป.